

TRĪS KOMPONISTU BIEDRĪBAS LATVIJĀ STARPKARU PERIODĀ: RAKSTUROJUMS UN SALĪDZINĀJUMS

LAURA ŠVĪTIŅA

Mg. art., Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija

E-pasts: laura.svitina@julma.lv

ANOTĀCIJA

Starpkaru periodā Latvijā darbojās trīs komponistu biedrības: Latvju komponistu biedrība (LKB), Latvijas Skaņražu kopa (LSK) un Neatkarīgo komponistu biedrība (NKB). Raksta mērķis ir tās raksturot un salīdzināt, izceļot savstarpējo attiecību aspektus. Jānorāda, ka nevienā brīdī tās visas trīs nav bijušas aktīvas vienlaikus. 20. gadu vidū paralēli darbojās LKB un LSK, apvienojot atšķirīgu paaudžu un darbības virzienu mūziķus ap divām personībām – Ernestu Vīgneru un Jāzepu Vītoli. Dažādu apstākļu dēļ 30. gadu sākumā tika dibināta NKB – tās darbība ātri vien apsīka, saskaroties ar LSK konkurenci. Biedrības savstarpēji nesadarbojās, bet konkurēja par biedru piesaisti, finansējumu, ietekmi, kā arī LSK un LKB gadījumā – par mūzikas žurnāla izdošanu.

Atslēgvārdi: mūzikas dzīve, komponistu biedrības, Latvju komponistu biedrība, Latvijas Skaņražu kopa, Neatkarīgo komponistu biedrība.

IEVADS

Mūzikas dzīves un pilsoniskās līdzdalības tradīcijas jau no 20. gadsimta sākuma ietekmēja politiskā un ekonomiskā nestabilitāte un dažādas sociālās pārmaiņas, ko nesa 1905. gada revolūcija un Pirmais pasaules karš. Latvijas valsts dibināšana iezīmēja jaunu posmu mūzikas dzīvē, kultūrai veidojoties par nozīmīgu valsts identitātes aspektu. Tika dibinātas nacionālas institūcijas (Nacionālā opera, Latvijas Konservatorija), izveidota finansējuma piešķiršanas sistēma (Kultūras fonds) un radīta labvēlīga vide, īstenojot nodokļu atvieglojumus (Zelmenis 2012, 203). Nenoliedzams bija valsts atbalsts, bet mūzikas dzīves veidošana spēcīgi balstījās pašorganizācijā.

Iedzīvotāju vidū populārākās bija tieši kultūras un izglītības biedrības (Bērziņš 2003, 265). Pēc Kārļa Ulmaņa apvērsuma kultūra kļuva par vienu no svarīgākajiem valsts reprezentācijas rīkiem. Līdz ar centralizāciju, ciešāku pārraudzību un cenzūru mainījās arī biedrību iespējas darboties. Mūzikas biedrību kontekstam izšķiroša bija Latvijas rakstu un mākslas kameras (1938) izveide, kas paredzēja, ka katrai profesijai var būt tikai viena profesionālā biedrība. Mūziķiem tika izveidota Latvijas Mūzikas biedrība (1938).

Pašreizējais starpkaru perioda mūzikas dzīves un mūzikas biedrību izpētes stāvoklis ir nepietiekams, lai būtu iespējama detalizēta to mijiedarbības analīze. Par starpkaru perioda mūzikas dzīvi ieskats dots Jēkaba Vītolīņa sastādītajā mūzikas vēstures grāmatā (1938), savukārt mūsdienās plašākam kultūrpolitikas kontekstam nozīmīgi ir Ginta Zelmeņa pētījumi, īpaši promocijas darbs par Latvijas Republikas kultūras politiku 1918.–1934. g. (2012). Autors pētījis arī operas biedrības (Zelmenis 2002). Tāpat starpkaru perioda mūzikas biedrības pētījusi šī raksta autore, raksturojot un analizējot atsevišķus Latvijas Mūziķu biedrības un Latvijas Skaņražu kopas aspektus (Švitiņa 2021, 2022).

Šī raksta fokusā ir trīs komponistu biedrības: Latvju komponistu biedrība (LKB), Latvijas Skaņražu kopa (LSK) un Neatkarīgo komponistu biedrība (NKB), kas darbojās 20. gadsimta 20. un 30. gados. Mērķis ir tās raksturot un salīdzināt, izceļot savstarpējo attiecību aspektus, piedāvāt jaunu, līdz šim nepētītu un neaprobētu faktu un procesu atspoguļojumu un analīzi. Tā kā par LSK autore jau iepriekš publicējusi rakstu un arī izstrādājusi maģistra darbu, tad šīs biedrības sakarā galvenā uzmanība vērsta uz salīdzinošo aspektu. Pētījums balstās Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva (turpmāk LNA-LVVA) fonda Mūzikas un dziedāšanas biedrības Latvijā (6479. f.), preses u. c. arhivāliju izpētē, izmantojot gan vēsturisko metodi, gan statistiskās analīzes metodes.

LATVJU KOMPONISTU BIEDRĪBA (1923–[1928]1938)

Pirmā latviešu komponistu biedrība uzsāka savu darbību 1923. gada 1. augustā, kad tika uzņemti pirmie biedri un izveidota pagaidu valde, taču oficiāli dibināta 1923. gada 17. oktobrī, kad Rīgas apgabaltiesā apstiprināti tās statūti (LNA-LVVA, 6479–1–224, 1. lp.). Sākotnējais nosaukums, kā lasāms uz protokolu burtnīcas vāka, bija Latvju komponistu vienība (LNA-LVVA, 6479–1–225, 1.–2. lp.). Valdes sastāvs, kurā bija aktīvākie LKB biedri, nostabilizējās tikai gadu pēc biedrības dibināšanas un vairs nemainījās, tas bija: priekšsēdētājs Ernests Vīgners, kasieris Jēkabs Kārklīņš, valdes locekļi Pāvuls Jurjāns, Juris Jurjāns, Jānis Reinholds (LNA-LVVA, 6479–1–225, 64. lp. o.p., 6479–1–226, 5. lp.).

Vīgners kā viens no pirmajiem nozīmīgākajiem latviešu mūzikas kultūras veidotājiem pēc Jāņa Cimzes un Baumaņu Kārļa kā diriģents un pedagogs vislielāko ieguldījumu deva tieši kora kultūras attīstībā un mūzikas pedagoģijā. Viņa komponista veikums ir neliels – tas sastāv no kordziesmām un tautasdziesmu apdarēm. LKB dibināšanas laikā viņš bija 73 gadus vecs. Līdzīgi kā Vīgners, arī citi LKB biedri galvenokārt bija vecākās paaudzes mūziķi un arī profesionāli vispirms pedagogi, diriģenti, izpildītāji, kas Latvijas valsts pirmajos desmit gados vai nu pavisam apklusuši kā komponisti, vai rakstījuši ļoti reti (Kroders, Vītolis 1930, 13). LKB biedru skaits 1926. gada 5. janvārī bija 12 aktīvi biedri un pieci veicinātāji (LNA-LVVA, 6479–1–225, 59. lp.). Visā pastāvēšanas laikā LKB bija iesaistītas 33 personas.

1. tabula. LKB biedru saraksts (LNA-LVVA, 6479–1–226, 33. lp.; 6479–1–228, 50. lp.; 6479–1–225, 59. lp.)

Table 1. Member list of the Latvian Composers' Society (LKB; *Latvju komponistu biedrība*) (LNA-LVVA, 6479–1–226, 33. lp.; 6479–1–228, 50. lp.; 6479–1–225, 59. lp.)

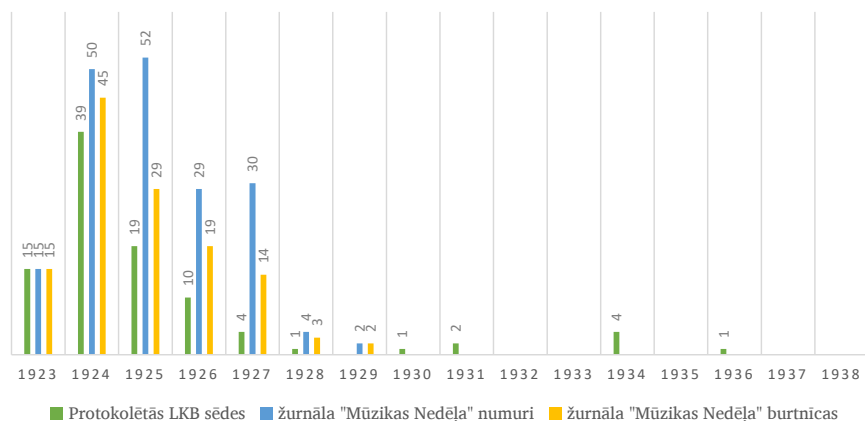
<p>Biedrības statūtos kā dibinātāji parakstījušies: Ernests Vīgners, Ādams Ore, Jānis Reinholds, Jānis Mediņš, Jānis Vītolis, Jānis Straume.</p>	<p>Pilntiesīgi biedri: Ādams Ore (1855–1927) Teodors Reiters (1884–1956)¹ (LSK) Jānis Reinholds (1882–1938) Otto Fogelmanis (1876–1926) Ādolfs Ābele (1889–1967)¹ (LSK) Pauls Šuberts (1884–1945)¹ Jānis Vītolis (1886–1956)¹ (NKB) Jānis Liepkalns (1866–1943) Kārlis Zigmunds (1863–1925) Kārlis Paucītis (1891–1967)¹ Bernhards Valle (1888–1924) Kārlis Martinovskis (1886–1968)¹ Indriķis Paļevičs (1862–1940) Aleksandrs Valle (1890–1972)¹ (NKB) Arnolds Sineps (1881–1952) Atis Kauliņš (1867–1944)²</p>	<p>Biedri veicinātāji: Eduards Amoliņš Mārtiņš Augusts (1860–1935) Bernhards Muižnieks (1868–1940) Jānis Upenieks (1888–1974) Arturs Vēmanis (1893–1954) Pauls Sakss (1878–1966) Andrejs Jankavs (1847–1942)</p> <hr/> <p>Kandidāti: Heinrihs Ēks</p> <hr/> <p>Pieteicis, bet dalību atsaucis: Vidvuds Jurēvičs (1892–1945) (NKB, LSK)</p>
---	---	---

Statūtos noteiktais biedrības mērķis bija “rūpēties par savu biedru kulturelā, tiesiskā, materiālā un arodnieciskā stāvokļa uzlabošanu” (LNA-LVVA, 6479–1–224, 1. lp.). Par pilntiesīgiem biedriem varēja kļūt komponisti, kas “a) ieguvuši attiecīgu arodniecisku cenzu, kas b) nav ieguvuši attiecīgu muzikālu izglītības cenzu, bet kurus valde, ievērojot viņu darbus, resp. kompozīcijas, atzīst par uzņemamiem pilntiesīgo biedru skaitā” (LNA-LVVA, 6479–1–224, 2. lp.). Ar cenzu šeit domāta kvalifikācija, iegūta izglītība mūzikā. Kandidātos uzņēma personas, kas bija apdāvinātas, bet vēl nepilnīgi sagatavotas kompozīcijas mākslā (ar piebildi, ka tās varētu uzņemt pēc papildu kursu apmeklēšanas). Savukārt veicinājās uzņēma tos, kuri simpatizēja biedrībai un to materiāli atbalstīja. Salīdzinot ar LSK, kurā iestāties varēja tikai pēc individuāla uzaicinājuma un vienbalsīgas visu biedru piekrišanas, LKB uzņemšanas nosacījumi bija atvērtāki un pieejamāki. Darbības sākumā LKB izplatīja iestāšanās uzaicinājumus presē, ko LSK nedarija.

Tā kā galvenais LKB dibināšanas iemesls bija komponistu grūtais materiālais stāvoklis, aktuāls bija jautājums par finansējumu. LKB izcēlās starp citām mūziķu biedrībām, jo nolēma kā dalībnieks iestāties azartspēļu klubā, no kura mākslas, kultūras un sabiedriskās organizācijas varēja gūt procentus no peļņas (LNA-LVVA, 6479–1–225, 13. lp.). Aptuveni gadu LKB saņēma 10 % no Apvienoto māksliniecisko organizāciju lotu kluba peļņas, kas darbojās “Dancing Palace” telpās (Policijas Vēstnesis 1923, 4). Neskatoties uz ievērojamajiem izdevumiem, LKB kapitāls pieauga katru mēnesi par vairākiem tūkstošiem. Vislielākā summa bija tieši pirms lotu klubu slēgšanas 1924. gada septembrī – Ls 24 472,38 (LNA-LVVA, 6479–1–228, 20. lp.). Par šo summu, kas tā laika mūziķu biedrībām bija milzīga, izsniedza pabalstus, stipendijas, maksāja algu darbiniekiem, ierīkoja bibliotēku un iepirka notis, bet vislielākie izdevumi saistīti ar mūzikas žurnāla izdošanu. LKB naudu tērēja izšķērdīgi un bez ilgtermiņa plāna, bet, kad apzinājās tās izsīkumu, nemeklēja jaunus ienākuma avotus.

1923. gadā Nacionālās operas mūziķa Kārļa Pauciša (1891–1967) redakcijā septembrī sāka iznākt žurnāls “Mūzikas Nedēļa”, taču finansiālie zaudējumi lika lūgt pabalstu. LKB to sākotnēji piešķīra, bet 1924. gadā žurnālu pārņēma kā savu izdevumu un finansēja pilnībā (LNA-LVVA, 6479–1–225, 16.–20. lp.). Žurnāls bija galvenā tēma, kas regulāri un pastāvīgi tika apspriesta valdes sēdēs, un varētu teikt, ka tas bija galvenais LKB darbības fokuss.

Lai noteiktu LKB aktīvās darbības beigu datumu, bija jāapkopo vairāki dati – protokolēto sēžu daudzums, žurnāla numuru skaits un faktiski izdoto burtnīcu skaits (no 1925. gada vairāki numuri tika apvienoti vienā burtnīcā, žurnāls iznāca retāk un tas bija apjomā mazāks). Grafikā 1. attēlā var redzēt, ka pirmais darbības gads bija ļoti aktīvs, bet pēc 1924. gada, kad



1. attēls. Biedrības protokolēto sēžu daudzums un žurnāla “Mūzikas Nedēļa” dati – žurnāla numuru skaits un izdoto burtnīcu skaits

Figure 1. The number of meetings minuted by the Latvian Composers' Society (LKB; *Latvju komponistu biedrība*) and data from the magazine *Mūzikas Nedēļa* – the number of issues and the number of notebooks published

vairs neienāca peļņa no loto kluba, aktivitāte pakāpeniski samazinājās, līdz 1928. gadā darbība izsika. Pats Vigners 1927. gadā komentēja, ka “pēdējā laikā sēdes nav notikušas, jo biedrības darbība sašaurinājusies sakarā ar līdzekļu izsīkšanu” (LNA-LVVA, 6479–1–225, 67. lp.). Sākot ar 1928. gadu, sēdes pārsvarā notika vienu divas reizes gadā, arī kases grāmatā nav ierakstu par 1928.–1934. gada laikposmu. Ņemot vērā biedrības pasivitāti un to, ka daudzi biedri bija miruši⁵, 1936. gadā tika nolemts apvienoties ar NKB un LKB likvidēt (LNA-LVVA, 6479–1–225, 75. lp.). Tomēr 1937. gada 4. maijā “Valdības Vēstnesis” parādījās paziņojums, ka sabiedrisko lietu ministrs Alfrēds Bērziņš uzdod LKB likvidēt trīs mēnešu laikā (Valdības Vēstnesis, 1937, Nr. 99, 2). LKB uz to reaģēja pēc ierastās biedrību likvidācijas procedūras, presē publicējot aicinājumu pieteikt un iesniegt prasības (Valdības Vēstnesis, 1937, Nr. 145, 8). Tomēr process noslēdzās tikai 1938. gadā ar 4. februāra lēmumu par LKB likvidēšanu (Valdības Vēstnesis, 1938, Nr. 34, 4). Var secināt, ka LKB aktīvi darbojās līdz 1928. gadam, bet pēc tam drīzāk formāli eksistēja.

LATVIJAS SKAŅRAŽU KOPA (1923–1939)

1923. gada 5. decembrī LSK dibināja pieci latviešu profesionālas mūzikas korifeji – Emīlis Melngailis, Jāzeps Vītols, Alfrēds Kalniņš, Jānis Zālītis un Jānis Mediņš. Atšķirībā no LKB līdera Vignera Vītols, kurš bija

LSK priekšsēdētājs visus tās 16 pastāvēšanas gadus, pirmām kārtām bija ievērojams komponists, tikai tad pedagogs un mūzikas kritiķis. LSK raksturs bija elitārs – uzaicināja iestāties tikai tos komponistus un vēlāk arī izpildītājus un diriģentus jeb “skaņdarus”, kurus paši atzina par īstēni profesionāliem, ar izciliem sasniegumiem. Pirms LSK likvidēšanas tajā bija 39 aktīvi biedri (kas ir trīsreiz vairāk nekā LKB un četrreiz nekā NKB). Biedrības galvenos ienākumus veidoja neregulāras biedru naudas, procenti no autoru honorāriem un Kultūras fonda pabalsti. LSK likvidēšana nebija saistīta ar finansiālām grūtībām, kā tas bija LKB gadījumā. Rakstu un mākslas kameras izveide paredzēja, ka visām mūziķu biedrībām būs jāapvienojas zem šīs kameras dibinātās Latvijas Mūzikas biedrības vai jālikvidējas. 1939. gadā LSK pašlikvidējās un tās biedri iestājās jaunajā biedrībā (Švītiņa 2022, 49–51).

Atgriežoties 1923. gada nogalē, jāizseko līdz tam, kādi bija apstākļi un iemesli divu komponistu biedriņu teju vienlaicīgai dibināšanai. Kaut arī LKB uzsāka darbību 1. augustā un oficiāli dibināta 17. oktobrī, presē ziņas par to parādījās tikai 2. novembrī (Valdības Vēstnesis, 1923, Nr. 243, 6). Vēl vēlāk, 23. novembrī, par LKB ziņoja tobrīd vienīgais mūzikas žurnāls “Mūzikas Nedēļa”, publicējot uzsaukumu iestāties biedrībā (Mūzikas Nedēļa, 1923, Nr. 11, 176). Tomēr jau 29. oktobrī laikraksts “Jaunākās Ziņas” rakstīja par kādas citas komponistu apvienības organizēšanos – komponistu savienības, kuru dibināt ierosinājis Melngailis, pieaicinot Vītolu, Kalniņu, Zālīti un Mediņu (Mūzikas Nedēļa, 1923, Nr. 9, 11; Jaunākās Ziņas, 1923, Nr. 242, 4). Divas dienas vēlāk, 31. oktobra sapulcē, LKB konstatēja, ka presē parādījies raksts par “kaut kādas komponistu savienības dibināšanu” (LNA-LVVA, 6479–1–225, 15. lp.). LKB reaģēja uz to, nolemjot **vēlreiz** caur laikrakstiem uzaicināt iestāties biedrībā. Taču nav izdevies apstiprināt, ka ir bijis kāds agrāks uzaicinājums – tikai 23. novembrī un atkārtots uzaicinājums 30. novembra “Mūzikas Nedēļa” numurā. To, ka LSK dibinātāji zināja par Vignera iecerēm, apliecina protokola ieraksts, ka Mediņš, Zālītis un Kalniņš bija uzaicināti uz LKB dibināšanas sēdi, bet uz to neieradās (LNA-LVVA, 6479–1–225, 13. lp.). Jau otrajā LKB pilnsapulcē 1924. gada 30. janvārī secināts, ka “biedrības organizēšanas darbs ir bijis grūts, līdzdarboties ir uzaicināti visi pazīstamie komponisti, bet ne ar visiem varēja saprasties” (LNA-LVVA, 6479–1–225, 25. lp.). Te jāpaskaidro, ka Zālītis nepiekrita būt valdē, Kalniņš tika aicināts, bet uz sapulcēm neieradās, savukārt Mediņš (kurš ir dibinātājs gan LKB, gan LSK) no LKB izstājās 1923. gada 16. decembrī.

Var secināt, ka LKB nebija aicinājuši savā biedrībā līdzdarboties tādas personības ar ievērojamu sociālo un kultūras kapitālu kā Vītols un Melngailis, kuri pēcāk arī bija galvenie LSK iniciatori. Tāpat var konstatēt, ka informācija par to, ka viena komponistu biedrība jau bija dibināta, nebija

noslēpums – to zināja iesaistītās personas abās pusēs, un par to bija ziņojusi prese. Šeit jānorāda uz apzinātu lēmumu dibināt vēl vienu, alternatīvu komponistu biedrību, kuras priekšgalā nostājās nevis Vīgners, bet Vītols un Melngailis. LSK neizrādīja interesi apvienot šīs biedrības vai uzaicināt LKB komponistus par biedriem.

LSK statūtos ierakstītais biedrības mērķis bija formulēts ļoti plaši – “mūzikas pētīšana, izplatīšana, jaunradīšana” (LSK statūti, 1924, 1). Te redzama atšķirība tieši organizācijas mērķa definēšanā – LKB mērķis bija primāri vērsts uz biedru stāvokļa uzlabošanu, bet LSK šis bija tikai viens no uzdevumiem. LSK tāpat kā LKB izdeva notis un mūzikas žurnālu “Mūzika”, bet pabalstus un stipendijas nepiešķīra. LSK organizēja dažus koncertus, iesaistījās kultūrpolitikas īstenošanā un plašākā mūzikas dzīves veidošanā, galvenokārt dziesmu svētku sakarā, bet pastāvīga un dominējoša bija interese par autortiesībām. LKB un NKB autortiesības apsprieda reti un ar tām saistītās problēmas nerisināja, savukārt LSK bija galvenā organizācija starpkaru periodā, kas iestājās par komponistu autortiesību aizstāvēšanu un arī nodarbojās ar to regulēšanu (Švītiņa 2022, 67).

NEATKARĪGO KOMPONISTU BIEDRĪBA (1933–[1938])

1933. gada 11. aprīlī reģistrēta Rīgas apgabaltiesā, bet dibināšanas sēde notikusi mēnesi agrāk – 10. martā. Tajā piedalījās astoņi komponisti, kas uzskatāmi par biedrības dibinātājiem. Statūtos parakstīja un no 16. maija pirmās pilnsapulces valdē darbojās: priekšsēdētājs Mārtiņš Jansons, priekšsēdētāja biedrs Vidvuds Jurēvičs, sekretārs Artūrs Salaks, kasieris Aleksandrs Valle, mantzinis Valdemārs Ozoliņš. Pārējie biedri: Jānis Vītolis, Jānis Suhovs un Jānis Ķepītis (LNA-LVVA 6479–1–244; 6479–1–245, 1. lp.). Biedrības priekšsēdētājs un vairāk nekā puse NKB biedru bija pabeiguši Vītola – Latvijas Konservatorijas rektora, LSK priekšsēdētāja – kompozīcijas klasi.

Dibināšanas motīvs bija apvienot tos komponistus, kuri nebija iestājušies nevienā no pastāvošajām komponistu organizācijām. Šādā izpratnē arī lietots jēdziens “neatkarīgie”. NKB dibināšanas sēdē arī nolēma “aicināt biedrības vidū kā pilntiesīgus biedrus tikai tos komponistus, par kuriem būtu zināmas garantijas, ka tie personīgu labumu dēļ nepārietu biedrībās, kas eventueli darbotos pretim jaundibinamai biedrībai” (LNA-LVVA, 6479–1–245, 1. lp.). Citātā atklātās bažas bija pamatotas, jo alternatīvas komponistu biedrības dibināšana izraisīja LSK pretreakciju. 1933. gada rudenī LSK aktualizēja jaunu biedru uzņemšanas nepieciešamību. Pieci komponisti, par kuru uzņemšanu LSK balsoja, bija jaunās NKB biedri (Vītolis, Suhovs, Ķepītis, Jurēvičs, Ozoliņš). 1933. gada 6. novembrī trīs no tiem (Ozoliņš, Suhovs,

2. tabula. NKB biedru saraksts

Table 2. Member list of the Independent Composers' Society (NKB, *Neatkarīgo komponistu biedrība*)

<p>Dibinātāji:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Mārtiņš Jansons (1899–1982) 2) Vidvuds Jurēvičs (1892–1945)⁶ (LSK) 3) Artūrs Salaks (1891–1984) 4) Aleksandrs Valle (1890–1972) 5) Valdemārs Ozoliņš (1896–1973)⁷ (LSK) 6) Jānis Vītolis (1886–1955)⁸ 7) Jānis Suhovs (1892–1979) (LSK) 8) Jānis Ķepītis (1908–1989) (LSK) <p>Biedri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 9) Rūdolfs Kripe (1895–1975)
--

Ķepītis) tika uzņemti, bet 1937. gadā tika uzņemts arī Jurēvičs (JVLMA JVpi LSK, 87, 95, 112; LNA-LVVA, 6479–1–184, 9.–10. lp.). Tātad LSK apzināti vērsās pret NKB, piedāvājot privilēģiju atsevišķiem tās biedriem pārnākt uz LSK, bet citus (Valli, Salaku, Jansonu) atstājot ārpusē.

Biedrība darbojās vēl 1933. gada 10. decembrī, kad sastādīts pēdējais valdes sēdes protokols, bet tajā nav minēts nekas par biedrības likvidēšanu. Ne protokolu grāmatā, ne presē par NKB 1934. gadā ziņu nav. Iespējams, ka tā arī noslēdzās NKB darbība. Vienīgās ziņas, kas liecina par to, ka it kā darbība ir turpinājusies, ir jau pieminētais pēdējais ieraksts LKB protokolu grāmatā 1936. gada 4. martā, kurā lēma par LKB likvidēšanu, to apvienojot ar NKB (LNA-LVVA, 6479–1–225, 75. lp.). 1938. gada novembrī publicēts oficiāls sabiedrisko lietu ministra lēmums, ka tiek slēgta darbību izbeigusī NKB (Valdības Vēstnesis, 1938, Nr. 266, 1). Biedrība bija jālikvidē četru mēnešu laikā.

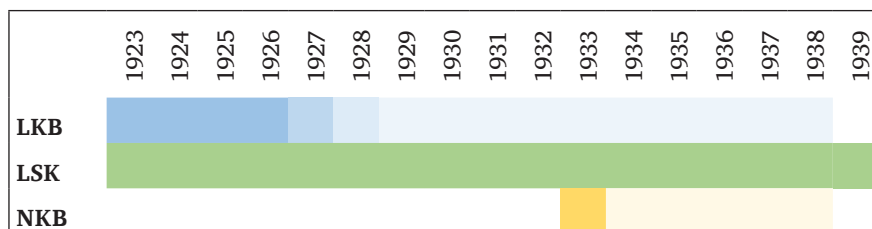
Iepazīstoties ar NKB statūtiem, var konstatēt, ka tie ir veidoti, par pamatu ņemot esošo komponistu biedrību statūtus. Uz to norāda mērķis, kas ir tiešs jau esošo organizāciju statūtu teksta apvienojums: “mūzikas pētišana, jaunradišana, izplatīšana” (tāpat kā LSK) un “savu biedru kulturālā, tiesiskā un materiālā stāvokļa nodrošināšana un uzlabošana” (tāpat kā LKB). Biedru sastāva ziņā NKB izvēlējusies LSK variantu: “pilntiesīgi biedri, goda biedri un biedri-veicinātāji. Par pilntiesīgiem biedriem var tikt uzņemti komponisti, ne jaunāki par 18 gadiem, kuru darbi jau izpildīti atklātībā un iespiesti. Jaunus pilntiesīgus biedrus uzņem valde vienbalsīgi savā pilnā sastāvā [...]” (LNA-LVVA, 6479–1–244, 2. lp.) Tātad neparādās LKB esošā pozīcija “kandidāts”, kā arī biedrus izvēlējās uzņemt nevis ar valdes balsu vairākumu, bet gan vienbalsīgi.

Tā kā ziņas par biedrību ir tikai par tās darbības laiku nepilna gada garumā, var runāt drīzāk par iecerēm vai pirmajiem darbu aizmetņiem. Savā īsajā pastāvēšanas laikā tā nolēma dibināt nošu izdevniecību, iecerēja rīkot atklāšanas koncertu, vēlējās panākt, ka tiek piešķirta pārstāvja vieta Kultūras fonda lietpratēju komisijās, vienojās ar Radiofonu, ka autoru honorāru neskaidribu gadījumā biedrība uzņemtos starpnieka lomu un ka atsevišķā raidījumā tiktu atskaņota NKB biedru mūzika (LNA-LVVA, 6479–1–245, 2.–5. lp.). Var secināt, ka NKB tika veidota kā alternatīva dominējošajai komponistu biedrībai, bet programmatiski tā neko jaunu nepiedāvāja un arī ieceres bija līdzīgas tām, ko jau īstenoja LSK.

SECINĀJUMI

Visas trīs komponistu biedrības nekad nav bijušas aktīvas vienlaikus. Grafikā 2. attēlā redzams, ka ar tumšu krāsu iezīmēts biedrību aktīvās darbības laiks, bet ar gaišāku krāsu iezīmēts pasīvās darbības laiks, kurā tās formāli eksistējušas.

Šeit jāskata atsevišķi LKB un LSK, kas formējās vienā laikā un paralēli darbojās piecus gadus (1923–1928). Šajās biedrībās pulcējās atšķirīgu paaudžu komponisti ap diviem dažādiem lideriem, arī biedrību oficiālie mērķi atšķīrās – viens vairāk vērsti uz biedru labumu, bet otrs uz sabiedrību, kaut arī reālā darbība bija līdzīga. 20. gadu otrajā pusē un 30. gadu sākumā LSK bija vienīgā aktīvā komponistu biedrība. Šajā laikā sākās ekonomiskā krīze, saasinājās konflikts ar Radiofonu un Latvju mākslas aģentūru autorhonorāru dēļ. Arī izvērās konflikts par tiesībām uz dziesmu svētku organizēšanu, kura rezultātā uzvarēja LSK dibinātā Latviešu dziesmusvētku biedrība (1930) un kā nekad iepriekš – ļoti īsā laika posmā notika divi vispārējie dziesmu svētki (1931, 1933). Tāpat LSK ilgstoši neuzņēma jaunus biedrus, bet tajā pašā laikā Latvijas Konservatoriju absolvēja jauni komponisti,



2. attēls. Komponistu biedrību darbības ilgums

Krāsojums norāda uz biedrību darbības aktivitāti – tumša krāsa (aktīvs darbības posms), gaiša krāsa – (pasīvs darbības posms)

Figure 2. A comparative overview of the duration of composers' societies

kuri arī vēlējās piederēt kādai apvienībai un baudīt tās sniegtos labumus un iespējas. Šo visu apstākļu dēļ un iespējamo (bet grūti pārbaudāmo) antipātiju rezultātā izveidojās alternatīva komponistu biedrība. Tomēr NKB darbība strauji apsīka, saskaroties ar LSK konkurenci. Varētu teikt, ka LSK to faktiski asimilēja un pati ar jaunu sparū uzsāka darbību un nostiprināja savu dominējošo pozīciju 30. gadu otrajā pusē. Trīs komponistu biedrību kontekstā var secināt, ka LSK bija dominējošā un ietekmīgākā biedrība starpkaru periodā Latvijā.

Komponistu biedrības savstarpēji konkurēja tādās jomās kā biedru pieeisaiste, Kultūras fonda finansējums un pārstāvju vietas lietpratēju komisijās, LKB un LSK gadījumā arī mūzikas žurnāla izdošanā, un, protams, par statusu sabiedrībā un noteicošo vietu Latvijas mūzikas laukā. Vienīgais saskares punkts, kas potenciāli varēja vest pie sadarbības, bija autortiesību jautājums (starp LKB un LSK 1924. gadā, starp LSK un NKB 1933. gadā), taču pat šajā gadījumā kopīga rīcība izpalika. Jāsecina, ka savstarpēji tās nesadarbojās. Raksturīga bija komponistu biedrību vēlme sadarboties ar cita veida organizācijām (izdevniecībām, Radiofonu u. c.) un biedrībām, ar kurām tām nevarēja rasties interešu konflikts. LKB sadarbojās ar Latvju dziedātāju koru diriģentu biedrību, LSK ar Latviešu dziesmusvētku biedrību, NKB ar Operas solo dziedātāju biedrību.

Izvērtējot visu trīs komponistu biedrību darbību, jāizceļ to nozīme gan komponistu interešu aizstāvībā un aktuālo problēmu risināšanā, gan mūzikas dzīves veidošanā. Iespējams, ka tieši savstarpējās konkurences rezultātā tās guva atpazīstamību un ietekmi, kā arī bija motivētas darbībai. To pastāvēšana Latvijā starpkaru periodā vērtējama kā labvēlīga parādība Latvijas mūzikas vēsturē.

SAĪSINĀJUMI

LKB – Latvju komponistu biedrība

LSK – Latvijas Skaņražu kopa

NKB – Neatkarīgo komponistu biedrība

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

NEPUBLICĒTIE AVOTI

LKB dibināšanas sapulces, valdes sēžu un biedru pilnsapulču protokoli, 01.08.1923.–04.03.1936. LNA-LVVA, 6479–1–225.

LKB kases grāmata, 1923.–1934. LNA-LVVA, 6479–1–228.

LKB kompozīciju reģistra grāmata, 1923.–1928. LNA-LVVA, 6479–1–227.

LKB statūti, 1923. LNA-LVVA, 6479–1–224.

- LKB ziņas par valdes sastāvu. Biedru iestāšanās noteikumi. Konservatorijas studentu un komponistu lūgumi piešķirt pabalstus, 1923.–1929. LNA-LVVA, 6479–1–226.
- LSK valdes sēžu un biedru pilnsapulču protokoli, 18.12.1935.–09.11.1939. LNA-LVVA, 6479–1–184, 9–10.
- LSK protokolu grāmata, 09.12.1923.–22.01.1936. JVLMA Jāzepa Vītola piemiņas istaba (JVLMA JVpi LSK), bez šifra.
- LSK statūti, 1924, Rīga.
- NKB dibināšanas sapulces un valdes sēžu protokoli, 10.03.–10.12.1933. LNA-LVVA, 6479–1–245.
- NKB statūti, 1933. LNA-LVVA, 6479–1–244.

PERIODIKA

- Jaunākās Ziņas*, 29.10.1923., Nr. 242, 4.
- Latvju komponistu biedrības valde. *Mūzikas Nedēļa*, 1923, Nr. 11, 176.
- Mūzikas Nedēļa*, 1923, Nr. 9, 11.
- Policijas Vēstnesis*, 1923, Nr. 43, 4.
- Valdības Vēstnesis*, 1923, Nr. 243, 6.
- Valdības Vēstnesis*, 1937, Nr. 145, 8.
- Valdības Vēstnesis*, 1937, Nr. 99, 2.
- Valdības Vēstnesis*, 1938, Nr. 266, 1.
- Valdības Vēstnesis*, 1938, Nr. 34, 4.

LITERATŪRA

- Bērziņš, V., red., 2003. *20. gadsimta Latvijas vēsture*. II daļa: *Neatkarīga valsts*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.
- Kroders, R., Vitolinš, J., red., 1930. *Latvju skaņu mākslinieku portrejas*. Rīga: J. Ozoliņa izdevniecība.
- Švitiņa, L., 2021. Latvijas Mūziķu biedrība (1922–1939): darbības profils un koncertakcija “Mūziķu diena”. Kudiņš, J., Mellēna-Bartkeviča, L., red. *Mūzikas akadēmijas raksti XVIII*. Rīga: JVLMA, 39–74. Pieejams: https://www.jvlma.lv/data/sadala_petnieciba/card-1-final-skat.pdf (skatīts 20.03.2023.)
- Švitiņa, L., 2022. Latvijas Skaņražu kopa (1923–1939) un autortiesību aizstāvība. Kudiņš, J., Mellēna-Bartkeviča, L., red. *Mūzikas akadēmijas raksti XX*. Rīga: JVLMA, 47–79. Pieejams: https://www.jvlma.lv/data/sadala_muzikas_akademijas_raksti/rakstixx-card3-web-svitina.pdf (skatīts 20.03.2023.)
- Zelmenis, G., 2012. *Latvijas Republikas kultūras politika 1918.–1934. g.* Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ 05.01.1926. konstatēja, ka personīgi no līdzdarbības atteikušies Šuberts, Reiters, Ābele, Vitolinš, bet statūtu nepildīšanas dēļ izslēgti Valle, Paucitis, Martinovskis (LNA-LVVA, 6479–1–225, 34., 59. lp.).
- ² Uzņemts 03.03.1926. (LNA-LVVA, 6479–1–225, 61. lp. o.p.).
- ³ Izstājies 16.12.1923. (LNA-LVVA, 6479–1–225, 19.–20. lp.).
- ⁴ Sākumā Vītolam biedra karte netika piesūtīta, jo presē parādījās ziņojums, ka viņš atsakās no līdzdarbības LKB biedrības izdevumā “Mūzikas Nedēļa”, ko valde uzskatīja

kā “atklātu nesimpātijas izteikšanu biedrībai”. Vītola 40 gadu darbības jubilejā LKB nolēma, ka pagodinās jubilāru, izceļot viņu kā LKB goda biedru (LNA-LVVA, 6479–1–225, 59. lp., 65. lp. o.p.).

- ⁵ Vēl aktīvajā biedrības darbības posmā nomira biedri Bernhards Valle (1924), Kārlis Zigmunds (1925) un Ādams Ore (1927), bet jau biedrības pasīvajā darbības posmā, kad vairs neiznāca arī žurnāls “Mūzikas Nedēļa”, nomira goda biedri Jānis Straume (1929) un Ludvīgs Bētiņš (1930), kā arī biedrs veicinātājs Mārtiņš Augusts (1935). Priekšsēdētāja Vignera nāves gadā (1933) nav izdarīts neviens ieraksts LKB protokolu grāmatā.
- ⁶ Ir klāt valdes sēdēs līdz pat 26. novembrim. 1929. gadā LSK izskatīja priekšlikumu uzņemt Vidvudu Jurēviču par biedru, taču neguva vienbalsīgu piekrišanu. Priekšlikums tika izteikts vēlreiz 1931. gadā (JVLMA JVpi LSK, 67, 69, 87, 95), bet tikai 1937. gada 12. februārī viņš tika ievēlēts (LNA-LVVA, 6479–1–184, 9.–10. lp.).
- ⁷ 10.06.1933. izstājies. 1929. gadā LSK izskatīja priekšlikumu uzņemt Valdemāru Ozoliņu par biedru, taču neguva vienbalsīgu piekrišanu. Priekšlikums tiek izteikts vēlreiz 1931. gadā, bet tikai 1933. gada 6. novembrī viņš tika ievēlēts LSK (JVLMA JVpi LSK, 67, 69, 87, 95, 112).
- ⁸ 1933. gadā LSK balsoja par viņa uzņemšanu, bet neuzņēma. Nav bijis LSK biedrs.

THREE COMPOSERS' SOCIETIES IN THE INTERWAR PERIOD IN LATVIA: CHARACTERISTICS AND COMPARISON

LAURA ŠVĪTIŅA

Mg. art., Jāzeps Vītols Latvian Academy of Music

E-mail: laura.svitina@julma.lv

ABSTRACT

During the interwar period, three composers' societies were active in Latvia: the Latvian Composers' Society (LKB; *Latvju komponistu biedrība*), Composers' Society of Latvia (LSK; *Latvijas Skaņražu kopa*), and Independent Composers' Society (NKB, *Neatkarīgo komponistu biedrība*). The aim of this study is to describe and compare them, highlighting aspects of their mutual relations. In the mid-1920s, the LKB and the LSK operated in parallel, uniting musicians of different generations and fields of activity around two personalities – Ernests Vīgners and Jāzeps Vītols. Due to various circumstances, the NKB was founded in the early 1930s. Its activities rapidly declined when faced with competition from LSK. The societies did not cooperate with each other, but competed for membership, funding, influence and, in the case of LKB and LSK, for the publication of a music journal.

Keywords: musical life, composers' societies, Latvian Composers' Society, Composers' Society of Latvia, Independent Composers' Society.

Summary

A search of Latvian musicians' societies between the First and Second World Wars revealed a wealth of archival material. During the interwar period, three composers' societies were active in Latvia: the Latvian Composers' Society (LKB; *Latvju komponistu biedrība*), Composers' Society of Latvia (LSK; *Latvijas Skaņražu kopa*), and Independent Composers' Society (NKB, *Neatkarīgo komponistu biedrība*). The aim of the current article is to describe and compare them, highlighting aspects of their mutual relations, and offering new insights of facts and processes that have not been explored and analysed to date. The historical research is primarily based on the NAL Latvian State Historical Archive (LNA-LVVA) fund Music and Singing Societies (*Mūzikas un dziedāšanas biedrības*; f. 6479), but also on other archive materials and press sources, using both the historical method and statistical analysis methods.

As it was found, all three composers' societies have never been active simultaneously, but have only formally existed at the same time. In

the mid-1920s, the LKB and the LSK operated in parallel, uniting musicians of different generations and fields of activity around two personalities – Ernests Vīgners and Jāzeps Vītols. Due to various circumstances, the NKB was founded in the early 1930s. Its activities rapidly declined when faced with competition from LSK. In assessing their activities, it is important to highlight their role both in defending the interests of composers and problem solving, as well as in shaping musical life (by publishing sheet music, music journals, organising concerts or rising awareness of copyrights). The societies did not cooperate with each other, but competed for membership, funding, influence and, in the case of LKB and LSK, for the publication of a music journal. It is probably as a result of competition among themselves that they gained visibility and influence, and were motivated to act. Their existence in Latvia in the interwar period can be seen as a beneficial phenomenon in the history of Latvian music.